

Magyar diák, Palasik Róbert nyerte idén a filozófiai diákolimpiát

Pató Attila – Takács Márta

International Philosophy Olympiad

– Nemzetközi Filozófiai Diákolimpia¹

Az IPO a középiskolás diákok számára évente egyszer megrendezett verseny. Az idén immár 21 éves hagyománnyal rendelkező esemény lehetőséget nyújt arra, hogy a tanulók esszéírással bizonyítsák: elsajátították a filozófiai gondolkodást. Az a feladatuk, hogy négy, a helyszínen megadott idézet közül egyet kiválasztva építsenek fel egy filozófiai gondolatmenetet, ügyelve az érvelés erejére, a kiválasztott probléma valódi megértésére, a gondolat eredetiségére, és a megalkotott szöveg koherenciájára. Azaz a feladat a gondolkodás művészetének/tudományának kimagasló művelése. Az esszét a diákok nem írhatják anyanyelvükön, angolul, németül, franciául vagy spanyolul kell megfogalmazniuk. A többlépcsős zsűrizés és a Nemzetközi Filozófiai Társaság (FISP) felügyelete garantálja, hogy a legkiválóbb dolgozatok nyerjék el az érmeket, amelyek száma, más diákolimpiákkal szemben, igen alacsony. Idén a közel 90 induló közül öt diáknak jutott érem (1 bronz-, 3 ezüst- és 1 aranyérem született).

Az IPO-t minden évben más helyszínen, illetve országban rendezik. Az idén a dán szervezőbizottság Odense-ben, H. C. Andersen szülővárosában rendezte meg a versenyt. A fegyelmezett, de rugalmas és derűs szervezők kiváló hangulatot teremtettek 2013. május 16-a és 19-e között.

Az IPO egyrészt verseny – másrészt jóval több annál! A 40 országból érkező diákok és tanárok számára a versenyfeladat és a javítás mellett számos lehetőség van a filozófia művelésére. Workshopok, előadások, kiállítások, hajnalig tartó beszélgetések erősítik meg azt a tapasztalatot, hogy a filozófia egy nyitott és békés emberi társadalom, egy humánus világ alapjait segít megteremteni. Az idei IPO fő témája Soren Kierkegaard, a 200 éve született dán filozófus munkássága volt.

¹ <http://www.philosophy-olympiad.org/> (2013. 07. 23.)

A magyar csapat (Palasik Róbert és Juhász Péter, illetve csapatvezetőként Pató Attila, felkészítő tanárként Takács Márta) a Magyar Filozófiai Társaság delegálásában vett részt a versenyen. A versenyző diákok kiválasztása az MFT égisze alatt zajló hazai válogatóversenyen történt (Pató Attila, Mester Béla és Schmal Dániel zsűrizésével). Különösen nagy öröm, hogy *Dániában az egyetlen aranyérmet magyar diák, PALASIK RÓBERT, a Budapesti Fazekas Mihály Általános Iskola és Gimnázium 12. évfolyamos tanulója érdemelte ki*, egy Hannah Arendt idézet elemzésével. A magyar csapat ezen sikerét, illetve Palasik Róbert teljesítményét elismerés illeti, csakúgy, mint felkészítő tanára, Takács Márta munkáját.

Palasik Róbert: Többségről, alkotmányról és egy demokrácia megteremtéséről²

„Egy törvények által nem korlátozott többségi uralom – azaz egy demokrácia alkotmány nélkül – könnyűszerrel képes elnyomni kisebbségei jogait és el tudja hallgattatni az ellenvéleményeket fizikai erőszak alkalmazása nélkül is.”

Hannah Arendt: On Violence [Az erőszakról] (1970).

Bevezetés

Ma, a 21. században, amikor szerte a világon nemcsak a globalizáció, hanem a demokratikus gondolkodás és államformák lassú – és tökéletlen – térhódításával is szembesülhetünk (elég csak a keleti blokk összeomlására vagy az Arab Tavasz közelmúltbeli eseményeire gondolnunk), Hannah Arendt gondolatai legalább annyira fontosak, mint megjelenésük idején.

Feltétele az alkotmány egy demokratikus társadalom működésének? Milyen erős többségi támogatás szükséges a demokráciában hozott döntések, törvények, akár egy alkotmány legitimitációjához? Létezhet-e valódi demokrácia – egyáltalán, nevezhetünk-e bármit „valódi” demokráciának?

Esszémben három fogalom bonyolult kapcsolatrendszerét próbálom feltárni a filozófia nézőpontjából, ezek: a többségi uralom, a demokratikus uralom és az alkotmányos

2 A versenydolgozatot a szerző fordításában közöljük

uralom. A többségi uralom és a demokratikus uralom közötti különbségek feltérképezése után két fontos kérdést vizsgálok meg a többségi uralommal kapcsolatban – tud uralkodni a többség? Uralkodik bárhol a többség?

Ezt követően, vitába szállva Arendttel, megkérdőjelezem az állítást, hogy az alkotmány elengedhetetlen feltétele lenne egy demokratikus államforma működtetésének, végül be-mutatatom, hogy milyen alternatív biztosítékai létezhetnek a demokratikus társadalom fennmaradásának.

Mi a demokrácia?

Annak érdekében, hogy biztonsággal megvizsgálhassuk két egymástól eltérő fogalom kapcsolatát, Carnap azt javasolná, hogy először a fogalmak pontos (és popperi értelemben falszifikálható) definíciójával kezdjük. Ebből értelemszerűen adódik esszém első kérdése: mi a demokrácia?

A szó mai használatát tekintve egy olyan államformát jelöl, amelyben a társadalom egészét érintő döntések meghozatala vagy az összes állampolgár, vagy az általuk megválasztott és elszámoltatható képviselők felelőssége és feladata. Ebből a modern jelentésből következik, hogy a „demokrácia” szó a közbeszédben a lehetséges „legegyenlőbb” és ebből fakadóan legideálisabb államformát jelöli – ez azonban nem mindig volt így.

A „demokrácia” görög eredetű szó, eredeti jelentése a „tömegek uralma”, és először az ókori Athén városállamának polgárai használták saját államformájuk leírására. Az általuk létrehozott államforma azonban messze volt a tökéletestől – a korszak leghíresebb demokráciakritikája Platón tollából származik, aki *Az állam* című művében elítélte Athént a tömeg korlátozatlan uralmának megvalósításáért. A filozófus szerint ez vezetett Szókratész kivégzéséhez, így a demokrácia helyett az ideális államformának a filozófus-királyok uralmát tartotta.

A másik nagy görög klasszikus, Arisztotelész amellet érvelt, hogy a döntéshozási folyamat nyitottsága szempontjából párhuzamosan több ideális államforma is létezhet (a királyság, az arisztokrácia és a politeia), amennyiben a döntéshozók az állam jólétét mindig saját, személyes érdekeik fölé helyezik. Amennyiben az utóbbi mégsem következik be, minden államforma eltorzulhat – a királyság türannisszá, az arisztokrácia oligarchiává és a politeia demokráciává.

Vegyük észre a két filozófus gondolatai közti párhuzamokat – mindkettőjük szóhasználatában a „demokrácia” a *többség korlátozatlan uralmát* jelöli. Ennek ellenére ma a legtöbb ember visszautasítana egy efféle demokráciadefiníciót – akkor mégis, kinek van igaza?

Bár a felvilágosodás nagy filozófusa, Jean-Jacques Rousseau alighanem egyetértett volna Platón és Arisztotelész definíciójával, mai demokráciafogalmunk kortársától és honfitársától, Charles Louis Montesquieu-től származik. Montesquieu szerint egy államforma csak annyiban tekinthető demokratikusnak – és érvelése szerint ebből következően ideálisnak –, amennyiben az államban megtörténik a három hatalmi ág – a törvényhozás, a végrehajtás és az igazságszolgáltatás – szétválasztása. Ha ez a szétválasztás megvalósul,

akkor a három hatalmi ág mindegyike folyamatosan felügyelni fogja a másik kettőt, hogy egyikük se léphesse túl a hatáskörét, így stabil államforma jöhet létre.

Ennek következményeképpen a *korlátozatlan többségi uralom nem felel meg a demokrácia definíciójának*. A három hatalmi ág szétválasztása nélkül a korlátozatlan többség (a törvényhozás) óhatatlanul is átveszi az irányítást a másik két ág fölött, felszámolva ezzel a demokráciát. Igaza van-e viszont Montesquieu-nek, amikor ilyen szigorú követelményrendszert állít fel a demokratikus kormányzatok számára? Miért nem tekinthetjük a volt keleti blokk „népköztársaságait” – öndefiníciós alapon – demokráciának?

Az amerikai filozófus, Charles Sanders Peirce szerint *valami annyiban tekinthető igaznak, amennyiben egy közösség minden tagja elfogadja azt*. Peirce ezek szerint elfogadná a népköztársaságok öndefinícióját, amennyiben állampolgáraikat valóban meg tudják győzni az államforma demokratikusságáról. Ennek ellenére többen ösztönösen tiltakoznának egy ilyen demokráciadefiníció ellen – egy ilyen önkényes igazságfogalom nem egy olyan ellenutópiához vezetne, mint amelyet George Orwell is bemutat *1984* című regényében? (Ne feledjük, hogy a regény végére maga Winston Smith is hitt a Nagy Testvérben.)

A válasz nem magától értetődő – de az alternatív demokratikus biztosítékok tárgyalásánál látni fogjuk, hogy Montesquieu-nek igaza volt abban, hogy a demokrácia az egyszerű többségi beleegyezésnél valami többet foglal magában.

Uralkodik-e a többség?

A demokrácia és a többségi uralom közötti különbségek tisztázása után vizsgáljuk meg azt a „korlátozatlan többségi uralmat”, amiről Hannah Arendt is ír az idézetben. Először kezdjük a kérdés gyakorlati oldalról történő vizsgálatával – uralkodik-e valaha is a többség egy társadalomban?

Első pillantásra a válasz egyértelműnek tűnhet – igen, Athén esetében a városállam felnőtt férfi lakossága nem demokratikus többségként uralta a társadalmat (*demokrácia alatt itt a szó montesquieu-i definícióját értve*). Az athéni rendszer megteremtette azt a legitimitást, ami által megőrizhető volt önmaga stabilitása – azonban ha jobban belegondolunk, nehezen találunk további példákat.

A náci Németország esetében például Adolf Hitler a szavazatok 44%-át megszerezve jutott hatalomra, koalíciót kötött a megválasztott képviselők többségének támogatása érdekében – ennek ellenére Hitlert aligha nevezhetjük a többségi érdek konzekvens érvényesítőjének, minden ez irányú propaganda ellenére. Az olasz politikai gondolkodó, Niccolò Macchiavelli amellet érvelt, hogy egy uralkodónak mindig *úgy kell tennie, mintha a többség akaratát képviselné* – azonban ennek tényleges megvalósítását már kontraproduktívnak gondolta.

Valóban: megvizsgálva a többség nevében kormányzó nem demokratikus államformák történetét, azt találjuk, hogy igazából mindegyikük egy szűk elit érdekeit képviselte, míg a szavak szintjén mindegyikük a peirce-i értelemben vett többség uralmát hirdette. A történelmi példák sora a náci Németországnál kezdve a Szovjetunió át a volt keleti blokk országaiig terjed – a gyakorlatban a „többségi uralom” minden esetben a totalitárius rezszi-

mek kódszava volt. A *tényleges többségi uralom* létezése még Athén esetében is megkérdőjelezhető – hiszen a gyakorlatban a politikai hatalom a választott sztratégoszok, így például Periklész kezében koncentrált, aki sikerrel használta fel népszerűségét személyes elenségeinek száműzésére és politikai dominanciájának bebetonozására a városállamban.

Ennek következményeképpen, amit Arendt a kisebbségek többség általi sikeres elnyomásának nevez, valójában valami más – a kisebbségek egy olyan szűk elit általi elnyomása, amely a többség nevében kormányoz. Ezt nem nevezhetjük többségi uralomnak – ez diktatúra.

Amennyiben Arendt állításának többségi uralomra vonatkozó részét cáfoltuk is, fontoljuk meg az alábbi, módosított változatot – el tudják nyomni a diktatúrák fizikai erőszak alkalmazása nélkül is az ellenvéleményeket?

A válasz meglepő módon: igen. Ahogy azt Orwell korábbi említése is sugallja, az emberi elme nehezen tud ellenállni a tartós pszichológiai nyomásnak és a propagandának – a keleti blokk számos volt tagországa nem rendelkezett számottevő méretű hadsereggel vagy más erőszakszervezettel, ehelyett (Hruscsov lemondása és a hidegháború intenzitásának mérséklődése után) fokozódó mértékben az „élni és élve hagyni” elvére támaszkodtak. Peirce szavaival élve ezen országok állampolgárai elfogadták a népköztársaság mint államforma megváltoztathatatlanságát és legitimitását – ez az erőszak használatának minimálisra csökkenése ellenére is stabil diktatúrákhoz vezetett.

Tud uralkodni a többség?

Megmutatván azt, hogy a valódi többségi uralom ritka, ha egyáltalán bármikor megvalósuló politikai jelenség, óhatatlanul felmerül a gondolat, hogy a többségi uralom esetleg *a priori* lehetetlen, és már elméleti síkon is találhatunk cáfolatot egy ilyen államforma létezésére. Vizsgáljuk most meg a többségi uralom kérdését elméleti szempontból: *tud* egy többség uralni egy társadalmat?

Egy olyan politikai berendezkedés létrehozásához, amelyben a többség valóban korlátozás nélkül uralkodhat, a berendezkedésnek két feltétel egyikét teljesítenie kell: *a társadalom minden tagjának közvetlen beleszólást kell adni a döntéshozási folyamatba*, vagy *olyan rendszert kell létrehoznunk, amelyben a képviselők pontosan reprezentálják a többség (továbbra is korlátozatlan) uralmát*. Vegyük észre a „reprezentatív” kifejezést: a választók 50%-a, +1 fő akaratának továbbra is pontosan tükröződnie kell a valódi többségi uralom megvalósításához.

Az amerikai közgazdász és politológus, Keith Arrow kutatásaiban megállapította, hogy bármilyen olyan választási rendszert vizsgálunk, amelyben a szavazópolgárok kettőnél több alternatíva közül választhatnak, a *rendszer matematikailag nem fogja tudni biztosítani a szavazatok egyenlő súllyal történő érvényesülését*. Félretéve az ismeretelméleti problémát, hogy a matematikai levezetéseket elfogadjuk-e jelenségek magyarázatoként (és megjegyezve, hogy még a gyakorlati bizonyítékok olyan szkeptikusai, mint René Descartes is elfogadnák Arrow kizárólag a matematikán alapuló levezetését), ebből egyértelműen következik az, hogy *valódi többségi uralom nem létezik*.

Ebből következően, mivel minden többségi vélemény a többséget alkotó egyének véleményeinek összességéből áll össze, még Rousseau-nak is el kellene fogadnia, hogy az *általános akaratot* tükröző többségi uralom nem jöhet létre, hiszen egy valódi többségi uralom létrehozásához először a többség többségének akaratát, majd a többség többsége többségének akaratát stb. kellene megállapítanunk egy végtelen visszacsatolásban.

Ebből értelemszerűen következik a *többségi uralom* fogalmának értelmetlensége – amennyiben a többség uralma nincs korlátozva, a rendszer elkerülhetetlenül a többség nevében kormányzó szűk elit uralmát fogja eredményezni, ahogy azt Macchiavelli is megjósolta. De akkor mi a helyzet a demokráciával – a többség *korlátozott* uralmáról van szó? Vagy valami másról? A következőkben Hannah Arendt azon állításával foglalkozunk, hogy az alkotmány a demokratikus berendezkedés elengedhetetlen feltétele.

Az alkotmány szerepe

Arendt állítása szerint egy demokratikus társadalom létrehozásához a demokratikus elveknek – elsősorban a Montesquieu-től eredeztetett hatalmi ágak szétválasztásának – alkotmányban kell rögzülnie, különben korlátozó erejük nem lesz elégséges a demokrácia fenntartásához. Ez két fontos kérdést vet fel – mi az alkotmány, és hogyan szövegeződik?

Az alkotmány alapvetően olyan, egy társadalom alapvető elveit rögzítő dokumentum, amely egyértelműen meghatározza a társadalom működésének kereteit – tekintet nélkül arra, hogy a rögzített elvek demokratikusak-e vagy sem (a *Magna Charta*, a középkori Anglia feudális berendezkedését rögzítő dokumentum kiváló példa erre). Tehát az „alkotmányos uralom” kizárólag a *társadalom alapvető elveivel és működési kereteivel összhangban lévő uralmat* jelent – függetlenül attól, hogy ezek az elvek demokratikusak-e, vagy sem.

A jelenségre kiváló példa – paradox módon – az Amerikai Egyesült Államok. Bár 1788-ban az USA a világon elsőként hozott létre olyan alkotmányt, amelyet közel demokratikusnak mondhatunk, ma kevesen lennének elégedettek az alkotmány akkori formájával, amely mind a nőket, mind a színes bőrűeket kizárta a szavazók közül. Még markánsabb példa, hogy bár a 13. alkotmánykiegészítés 1865-ös elfogadása után jogilag megszűntek a különbségek a különböző bőrszínű amerikai állampolgárok között, a feketét még további 100 éven át kirekesztették a valódi döntéshozatalból, egészen a Martin Luther King nevével fémjelzett sikeres polgárjogi mozgalom győzelméig, az 1960-as évekig. Az ellenkező irányú trendre jó példa az Egyesült Királyság, amely a mai napig sem rendelkezik írott alkotmánnyal – ennek ellenére általános a vélekedés, hogy a szigetország a döntéshozatali folyamat nyitottsága szempontjából a világ egyik legnyitottabb társadalma, rendkívül hatékony demokratikus intézményrendszerrel.

Az ilyen példákhoz hasonló gyakorlati bizonyítékok cáfolják (popperi értelemben: falszifikálják) Arendt kijelentését az alkotmány fontosságát illetően – de akkor mi az, ami megakadályozza a társadalmakat abban, hogy a *többség uralmára* alapozó államformájuk *korlátozatlan*ná váljon, és elvezessen a zsarnoksághoz?

Egy demokrácia megteremtése

A demokratikus biztosítékok kérdésére a válasz – ironikus módon – a demokrácia első kritikusaik egyikétől, Arisztoteléstől származik. Morálfilozófiája szerint ahhoz, hogy a társadalom tagjaiként működhessünk, az erényeket (kötelességeinket és szerepeinket) minden állampolgárnak gyakorolnia kell. A társadalom új tagjai számára (pl. a gyerekek) ez a gyakorlás a jó példa felismerésével kezdődik, amelyet a társadalom régebbi tagjai mutatnak (pl. a szülők, tanárok), és fontos része a bármelyik erénnyel együtt járó szélsőségek felismerése és elutasítása (pl. a bátorság esetében fel kell ismerünk a gyávaság és a vakmerőség szélsőségeit). Ez utóbbi folyamat az, amit Arisztotelész az *arany közép* etikájának nevez, hasznos iránymutatóként szolgálva a mindennapokra.

A kortárs skót filozófus, Alasdair MacIntyre tovább bővíti Arisztotelész modelljét. MacIntyre szerint egyéni kötelességeink és szerepeink az úgynevezett narratívákból származnak, olyan szerepkörökből, amelyeket környezetünk megfigyelésével sajátíthatunk el – például a diákok a diákoktól elvárt viselkedést a már létező diáknarratíva megfigyelésével tanulhatják meg. Ebből következik, hogy a társadalom minden tagjára alapvető hatással van a korábbi tagok által létrehozott *tradíció*, és ily módon a társadalmi változások csak akkor következhetnek be, ha a narratíva résztvevői magát a narratívát változtatják meg.

Ez a magyarázata annak, hogy a 13. alkotmánykiegészítés miért nem tudta megakadályozni a faji megkülönböztetést Amerikában – a déli államokban a feketék elnyomása volt a szociális norma (a narratíva), így értelemszerűen egyetlen dokumentum sem tudta megváltoztatni a lakosság előítéleteit. Ehelyett a változásnak fokozatosan kellett végbemennie (a fehérek és feketék közötti interakciók elősegítésével és a borszínek közötti egyenlőséget hirdető, a szegregációt elítélő oktatási rendszer bevezetésével). A modell szintén magyarázatot ad az Egyesült Királyság írott alkotmány nélkül elért demokratikus sikereire – az emberek „hozzászoktak” a demokratikus viselkedési normákhoz és képviselőik elszámoltathatóságához, függetlenül attól, hogy ez rögzítve volt-e egy központi dokumentumban, vagy sem.

Ezek a mozzanatok rendkívül jelentős következményekkel bírnak a demokratikus társadalmak filozófiai alapjait illetően. A gyakorlatban a demokratikus társadalmakat tehát nem a *többség korlátozatlan uralma* jellemzi, amely elkerülhetetlenül diktatúrához vezet (mint ahogy azt már Edmund Burke is megjósolta), hanem a *többség korlátozott uralma*, amelyet a sikeres demokratikus országok kiterjedt demokratikus tradícióit figyelembe véve a *sokszínűség korlátozott uralmaként* is jellemezhetünk. Az ilyen országokban mind a választók, mind a képviselők messzemenőig tisztában vannak a társadalmukban létező érdekek sokszínűségével, és hatalomra kerülve is a lehető legtöbb érdek és preferencia figyelembevételével kormányoznak majd – a gyakorlatban azt az államformát megvalósítva, amelyet Arisztotelész *politeiaként*, azaz „valódi demokráciaként” jellemezett.

Összefoglalás

A demokratikus uralom, az alkotmányos uralom és a többségi uralom, mint azt ez az esszé is bemutatta, egymástól jelentősen eltérő fogalmak. A demokratikus uralom az, amely ma a legtöbb első világbeli országot jellemzi – *a sokszínűség korlátozott uralma*, amely a demokratikus tradíciókra és Montesquieu államelméletére (a hatalmi ágak szétválasztására) támaszkodik.

Az alkotmányos uralom mást jelent – *a társadalom alapvető elveivel és működési kereteivel összhangban lévő uralmat*, a működési keretek pontos jellemzőitől függetlenül. Végül, a többségi uralom *virtuális* fogalomnak bizonyult, amely elkerülhetetlenül az elit uralmához vezet.

A megállapítások következményeképpen Hannah Arendt állítása, miszerint az alkotmány hiánya korlátozatlan többségi uralomhoz vezet, amely sikerrel nyomja el saját kisebbségeit, két ponton is megbicsaklik. Egyrészt, egy demokratikus társadalomban nem az alkotmány akadályozza meg a kormányzatot a túlterjeszkedésben, hanem az adott társadalom polgárai által életben tartott és működtetett demokratikus tradíciók. Másrészt, a korlátozatlan többségi uralom nem létező fogalom – mivel valójában mindig a többség kisebbség általi elnyomását, diktatúrát kell értenünk alatta.

A tradíció meghatározó szerepe azonban nem jelenti azt, hogy az ilyen hagyományokat nélkülöző országok mindörökké meg lennének fosztva a sikeres demokráciává válás lehetőségétől. Ahogy azt az amerikai faji megkülönböztetés példája is mutatta, fokozatos változás igenis lehetséges – egy sikeres oktatási rendszerrel és gyakori vitával, a közbeszéd életben tartásával a sokszínűség iránti tolerancia mindenhol életre hívható, és létrejöhet egy sikeres, demokratikus társadalom.

Palasik Róbert: A körülményekről

Szülői háttér

Biztos vagyok benne, hogy nem tudtam volna diákolimpikon lenni, ha a szüleim, húgom, nagyszüleim, rokonaim nem támogatják már egészen kis koromtól kezdve az intellektuális és egyéb ambícióimat. Olyan értelmiségi családban nőttem fel, amelyben nemcsak a könyvek szeretete, az általános műveltség iránti igény, a közéleti érdeklődés volt természetes, hanem az is, hogy a család minden tagja egyenlő, és hogy a problémáinkat nem ajtócsapkodással vagy veszekedéssel akarjuk megoldani. A mondas, hogy „születni tudni kell”, az esetemben többszörösen is igaz; szerintem bármiféle szakmai vagy személyes siker mögött legalább akkora részben áll a harmonikus családi élet és az otthoni támogatás, mint az egyén által befektetett munka és birtokolt tehetség.

Iskola

Számomra a Fazekas és az iskola szavak teljesen egyjelentésűek, hiszen tizenkét évig voltam a diákja, az általános iskola kezdete óta ide járok. A családi háttér mellett egyértelműen a Fazekas volt az a közeg, ahonnan a legtöbbet kaptam mind szellemileg, mind szociálisan. Bár nincs összehasonlítási alapom, de úgy gondolom, hogy az a nyitottság és korrektség, amellyel a tanáraink mindig kezeltek minket, figyelembe véve személyes érdeklődésünket, erősségeinket és gyengéinket is, koránt sincs meg minden iskolában, és sajnálom, hogy a közvélemény csak mint „versenyistállóról” tud beszélni a Fazekasról.

Verseny

A Diákolimpia alighanem eddigi életem egyik legmeghatározóbb élménye volt. Az az élmény, hogy negyven ország diákjaival és tanáraival találkozhat az ember, úgy, hogy közös témaként adott a filozófia iránti érdeklődés, és ebből fakadóan a nyitottság is más emberek iránt, nehezen túlszárnyalható. Részben azért is választottam a külföldi továbbtanulást, mert nagyon vonz a nemzetközi környezet, kapcsolatrendszer és az az élettapasztalat, ami kizárólag belföldön élve, tanulva nem megszerezhető.

Tervek

Ugyan nagyon örülök és némileg hihetetlennek is tartom, hogy filozófiából idáig eljutottam, de nem elsősorban filozófiával szeretnék foglalkozni, az érdeklődésem inkább társadalomtudományi jellegű. Jövő szeptembertől az University College London hallgatójaként fogok közgazdaságtani alapképzésre járni, de remélem, hogy mellékszakként továbbra is tanulhatok majd filozófiát is. Ami pedig az egyetem utáni időszakot illeti, egyelőre nincsenek konkrét terveim; a három év alapszaki képzés és az angliai élet ugyanis olyan élményanyaggal fognak ellátni, amely birtokában már jóval biztosabban tervezhetem a jövőmet.

A filozófia feladatai

A mai magyar társadalom általános műveltségéből gyakorlatilag teljesen hiányzik a filozófia, és ezen az sem segít, hogy a kevés, nemzetközileg elismert filozófusunk munkásságát itthon politikai, történelmi okok miatt száműzték a „kívánatos” tudásanyagból. Én ezt nagy hátránynak tartom, mivel, ahogy a matematikai gondolkodás a reáلتudományok általános alapjaként, ugyanígy a filozófiai gondolkodás a társadalom- és bölcsészettudományok alapjaként szolgál.

A francia felvilágosodás történelmét nem lehet nélkül tanulni, hogy ne lennénk tisztában Rousseau és Montesquieu munkásságával. A görög demokráciától kezdve az investitúraharcokon át a kommunizmus történelmi szerepéig megszámlálhatatlan azon történelmi jelenségek száma, amelyek nem vagy nehezen magyarázhatóak filozófia nélkül.

A filozófia mai feladatának ezt a „segédtudományi” szerepet, a többi tudományág jótékony megtermékenyítését tartom – és a lehetséges alkalmazásoknak nem kell megállniuk a tudományánál. Úgy gondolom, hogy egy olyan, demokratikus berendezkedés és gondolkodásmód kialakítására törekvő országnak, mint Magyarország, rendkívül nagy szüksége van olyan, szilárd eszmei alapokra, amelyekből kivirágozhatnak demokratikus tradícióink. Ezt az eszmei alapot pedig csak a filozófia tudja megadni.

A nemzedék feladatai

Magyarország történelme során a rendszerváltásnak köszönhetően először valósul meg együtt a liberális demokrácia és a modern piacgazdaság – ez egy vissza nem térő pillanat, hiszen az állampolgárok végre teljesen szabadon dönthetik el, milyen országban kívánnak élni. Ennek ellenére a mai magyar társadalomban elmaradt ez a fajta szerepvállalás, a múlt egyértelmű lezárása – mindegyik politikai oldalon hatalmas a múlt tekintélyelvű rendszerei iránt vágyakozók, és a politikailag inaktívák száma.

Véleményem szerint a változás kulcsa – többek között – az én nemzedékemben rejlik. Mi vagyunk az első olyan fiatal felnőttek, akiknek személyesen már egyáltalán nem kellett megtapasztalniuk a Kádár-rendszert, és így nem alakultak ki bennünk a fent vázolt gondolkodásbeli minták és gátlások. Ez az egyedülálló szerep lehet annak a kulcsa, hogy MacIntyre-t parafrázálva, „kitörjünk a narratívából”, amelyet szüleink hagyományoztak ránk, és kibontakoztassuk Magyarországon mindazt a lehetőséget, amely egy demokratikus piacgazdaságban rejlik, és amely potenciált ma oly kevesen képesek meglátni.

Takács Márta: A felkészítésről

A felkészülésre soha nincs sok idő, mert a válogató után pár héttel van az IPO. És ráadásul ekkor kezdődik az érettségi időszak is.

A korábbi években minden diákkal hetente legalább kétszer le tudtam ülni, és pár (a diákot érdeklő) témát alaposabban, mélyebben körbejártunk. Illetve egy angol nyelvű filozófiatörténeti könyvet minden korábbi évben elolvastattam velük, és az abban szereplő fontosabb kifejezéseket ki is kérdeztem. Természetesen íratattam próbaesszéket korábbi IPO-s idézetek alapján angol nyelven, amelyeket aztán megbeszéltünk. Most ezekre nem volt idő. Robi készült az érettségire, és az én időmet is felemésztették a vizsgák.

Annyit tettem, hogy odaadtam az angol nyelvű filozófiatörténeti könyvet Robinak, aki el is olvasta, és tudta is használni. Beszéltünk pár kérdéstről (a repülőn), és Pató Attila (a magyar csapat vezetője) íratott a diákokkal egy esszét, amelyet, szintén az utazás alatt, megbeszéltünk.

Robi felkészülésében a legfontosabb szerintem a motiváltsága volt, az, hogy rendkívül tájékozott, olvasott, magától talált, dolgozott fel számára érdekes könyveket, gondolatokat. Illetve a Fazekasban töltött 12 év is a segítségére volt (vagyis nem csupán az utolsó két évben látogatott filozófia fakultáció volt a fő forrás).

Asztalos Éva: A siker értéke

A nemzetközi diákolimpiák közül egyedül a filozófiából rendezett megmérettetés kötődik szorosabban a humán- és társadalomtudományokhoz. Éppen ezért a filozófiai olimpián elért magyar siker a többi diákolimpiai éremnél is nagyobb figyelmet érdemel, és talán büszkeségünk is fokozottabb lehet kivételességének hallatán. Az IPO húszéves története során már szerzett magyar diák (Kovács, 2004; Backhausz, 2010) bronzérmét, ám a verseny első magyar aranyérmét Palasik Róbert hozta el idén Dániából. Bár Magyarországon a filozófia a helyi tantervek zömében „kis” tárgyként húzódik meg a „nagyok” árnyékában, úgy tűnik, hogy a tantárgy iránt elkötelezett pedagógus kollégák munkája megtérül és kamatozik; erre enged következtetni az aranyérmes olimpikon teljesítménye. A filozófiaoktatás elsődleges célja nem feltétlenül az volna, hogy a tanulók produktívan bekapcsolódjanak a filozófiatörténet ma is élénk, ám az elvonatkoztatás igen magas szintjén zajló párbeszédébe, hanem az, hogy saját tapasztalataikat és reflexióikat gazdagíthassák a bölcséleti hagyomány megfelelő területein felmerülő kérdésekkel, válaszkísérletekkel, majd azok segítségével tudatosabban élhessék meg hétköznapjaikat, a körülöttük és velük történő eseményeket, illetőleg azokhoz mindig a megértés szándékával viszonyuljanak. Az új, kötelező közműveltségi tartalmakat is felsoroló Nemzeti alaptantervnek része a filozófia. Csak remélhetem, hogy a helyi pedagógiai programok összeállításakor a legtöbb gimnázium és szakközépiskola a filozófia tantárgy megőrzése vagy bevezetése mellett döntött.

A képzőművészeti tehetségműhely diákjainak kiállítás-megnyitója